

Toimenpideoite TPA 45/2025 vp

Elisa Gebhard sd ym.

Toimenpideoite valtiollisen anteeksipyynnön esittämisestä homoseksuaalisuutensa vuoksi tuomituille

Eduskunnalle

Suomessa tuomittiin vuosina 1894—1971 rikoslain nojalla 1 073 miestä niin kutsutuista homoseksuaalisista teoista. Noin puolet heistä tuomittiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin, osa jopa vuosiksi. Nämä tuomiot perustuivat rikoslain pykälään samasukupuolisesta haureudesta, joka oli voimassa peräti yli 70 vuotta. Vaikka lain sanamuoto oli muuttumaton, yhteiskunnalliset olosuhteet ja käsitykset seksuaalisuudesta muuttuivat radikaalisti tänä aikana. Silti laki säilyi. Sen nojalla kriminalisoitiin sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten olemassaolo ja identiteetti.

Tuomiot perustuivat usein ilmiantoihin, joiden taustalla oli henkilökohtaisia kaunoja, kiristystä tai yksityiselämän kontrollointia. Poliisi teki aktiivista valvontaa erityisesti Helsingissä, jossa huoltopoliisi partioi puistoja ja julkisia käymälöitä siviiliasussa tavoitteenaan "epäsosiaaliseksi ainekseksi" luokiteltujen ihmisten, kuten homoseksuaalien, poistaminen julkisesta tilasta.

Monille oikeusprosessi, poliisitutkinta ja sitä seurannut tuomio merkitsivät elämän tuhoutumista: työpaikkojen menetystä, perhesuhteiden katkeamista, yhteisön hylkäämistä ja häpeän leimaa, jota ei koskaan pyyhitty pois. Osa joutui lähtemään kotiseudultaan pysyvästi. Maaseudulla tuomiot saattoivat olla erityisen ankaria, ja yhteisöt käynnistivät oikeusprosesseja henkilöitä vastaan, jotka olivat jo vuosia eläneet avoimesti homoseksuaaleina kyläyhteisöissä.

Homoseksuaalisuuden rikosoikeudellinen kontrolli oli osa laajempaa institutionaalista homofobiaa, jonka valtio mahdollisti ja johon se aktiivisesti osallistui. Tämä tarkoittaa sitä, että poliittiset ja oikeudelliset päätökset loivat rakenteita, joiden tarkoituksena oli rajoittaa seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ja näkyvyyttä. Homoseksuaaliset kansalaiset olivat institutionaalisen syrjinnän viattomia uhreja.

Lainsäädännön dekriminialisointi vuonna 1971 oli tärkeä virstanpylväs, mutta korvaamaton vahinko oli jo tapahtunut. Tämän jälkeenkin homoseksuaalisuus säilyi sairausluokituksessa pitkälle 1990-luvulle asti, ja yhteiskunnan hyväksyntä kehittyi hitaasti. Tasa-arvoinen avioliittolaki hyväksyttiin vasta vuonna 2017.

Monet länsimaat — kuten Iso-Britannia, Saksa ja Kanada — ovat jo esittäneet virallisen valtiollisen anteeksipyynnön niille kansalaisilleen, jotka ovat joutuneet kärsimään menneisyyden homofobisesta lainsäädännöstä. Esimerkiksi Britannian pääministerit Gordon Brown ja David Cameron ovat kummatkin julkisesti pyytäneet anteeksi valtionsa harjoittamaa institutionaalista ho-

Toimenpidealoite TPA 45/2025 vp

mofobiaa. Myös Suomessa on esitetty anteeksipyyntö valtion harjoittamasta kaltoinkohtelusta: perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula pyysi vuonna 2016 anteeksi sijaishuollossa kaltoin kohdeltujen lasten puolesta.

On korkea aika osoittaa vastaava kunnianpalautus ja anteeksipyyntö niille aikuisille, joita Suomi tuomitsi seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi. Anteeksipyyntö tulisi esittää toukokuun 17. päivänä, kansainvälisenä homo-, trans- ja bifobian vastaisena päivänä, mikä korostaisi symbolista merkitystä ja sitoutumista nykypäivän tasa-arvotyöhön.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin virallisen valtiollisen anteeksipyynnön esittämiseksi niille kansalaisille, jotka tuomittiin homoseksuaalisuudestaan vuosina 1894—1971.

Helsingissä 19.6.2025

Elisa Gebhard sd
Miapetra Kumpula-Natri sd
Johan Kvarnström sd
Tuula Haatainen sd